

Поаяк праця ся зупинила ся в Росіі на половині XVII в., то перед російською публікою й не поставлено питання про фальшивість многих пісень і дум виданих за народні і кобзарські, котрі своїм змістом відносять ся до пізніших часів. Питанє се поставлене тільки в однім заграничнім виданю, більше звісним у Галичині, чим у Росіі, а іменно в книжці М. Драгоманова „Політичні пісні українського народу XVII—XVIII в.“ ч. I, розділ II, ст. 58—68 „Пісня-дума“ цитована д. Ж-ким належить до цілого цікля стихотворів про Палія, Мазепу і Полтавську битву, котрі в сі фальшиві і крім одної пісні, що зачинає ся арестованем Палія Мазепою а кінчить ся побійкою Шведів і Мазепи. Вже сам єї склад, задля котрого д. Ж-кий називає єї „піснею-думою“, свідчить про єї фальшивість. „Пісня-дума“ се-ж фізична неможливість, бо пісня, бодай у Европейців, се збір слів у означеній куплетній формі, що співає ся після строго означеної музикальної норми, а дума речітуєть ся під музику, хоча й одностайну в своїм продовженю, та все таки змінчиву і без куплетної форми. Такі „пісні-думи“, т. є. ні риби ні мнясо творили власне наші старі письменники, бажаючи поповнити нашу народню поезію, та ще не докладно знаючи єї характер. Вартість нашої справдішньої нар. поезії ані крихти не стратить на тім, коли з приписаного їй складу безоглядно повикидаємо такі фабрикати. Погляньте хоча б на куплет цитований д. Ж-ким, де Палій ось як виливає свої жалі:

„Лихо жити в світі!

„Той душу заклавши (кому?) світу, бач (для розміру!) гаптує,
(що за розкоші, бачите, у Мазепи, і як мусить їм завидувати Палій!)

„А той по Сібіру мов у лузі дубує!

Що значить „дубує“ і чому те „дубуване“ відбуває ся власне „в лузі“ — Господь знає!

Р. Л. Н.

V. Візантійська література.

Karl Krumbacher, Geschichte der Byzantinischen Litteratur. München 1891 і ерж Byzantinische Zeitschrift Leipzig, 1892—94: Bd I. (стор. 1—648); Bd II. (стор. 1—648); Bd III. erstes Heft.

Візантія! Візантійщина! Аджеж се мало що не лайка, а в усякім разі слово, котре мимоволі викликає в уяві виображенє якоїсь мертвечини, чогось сухого, неприродного і закостенілого. А тут на тобі! Візантійська література! ще й спеціальний журнал посвячений дослідям над історією та літературою Візантії! Дивний смак у тих людей! Ну, та впрочім того смак не спорять. Вільно панам і жаб їсти. Але яке нам діло до того? По що нам звертати увагу на ту візантійщину, котра стількі віки давила нас, придушувала в нас всякі пориви до самодіяльності і від котрої ми й тепер іще по законам духового атавізму не зовсім свободні.

Може бути, що не один із наших земляків скаже або подумає так прочитавши наголовок отсеї статі. Я не перечу, що така думка, особливо про вплив візантійщини на нас, де в чому правдива, та все таки

сказати треба, що згідне відношенє до історії і літератури Візантії було б не тільки не науковим (наука нічим не погорджує і нічого не цурає ся), а й несправедливим з нашого боку. Який власне був вплив Візантії на нас, Словян? Чи обіч злих боків не було й добрих, чи побіч мертвечини та отупія, церемоніальности та деморалізації не йшли до нас із Візантії й добрі, плідні зерна, свіжі думки, високі ідеали? Здаєть ся, нема чоловіка хоч троха тямучого в славистиці, котрий би на ті питання рішучо відповів: ні. Аджеж крім заведеня християнства, на котре можна собі дивити ся, як хто хоче, в Візантії (розумію державу, а не сам город) вийшли перші учителі Словян, перші творці словянського письменства, брати Кирило и Методій. Відтам ішли до нас книги і то не тільки церковного, а й світського, історичного та поетичного змісту, що опісля перекладувались на словянські мови, а з часом служили рямою, що поповнювалась і словянськими додатками (як Хронографи), або взірцями, після котрих складались і свої, словянські твори (житія святих, канони служебні, акафісти і т. і.). Відтам ішли до нас і взірці організації, на разі церковної, і взірці штуки, і зерна науки. Відтам, і то майже рівночасно з заведенем християнства, пішли до нас і зерна гностичних єресів: мессаліан, павликіян, гезіхастів і т. і. і втворили на словянськїм, болгарськїм ґрунті секту богумілів, у Сербії Патаренів чи Катарів, котрим на Руси відповідали мабуть стригольники. Відтам, в тої самої закостенілої Візантії пішли до нас численні фантастичні та моралізуючі твори, апокріфи, пісні, пророцтва, заклинання і т. і., що здобули собі широку популярність серед наших предків і перейшли в склад т. зв. питомого світогляду широких мас народніх. Як бачимо, вплив Візантії на нас був далеко більший, ніж се ще до недавна допускали. Ми зрослись з нею духом так тісно, черпали з єї духового скарбу так довго в злім і добрім, що студіюване тої візантійщини являєсь неминучим і дуже важним складником студіюваня нашого власного народа, єго історії і єго розвитку. Спадщина Візантії така богата і розкинена по так широкім обширі і по таких далеких закутках, що для єї повного пізнаня і докладної, наукової оцінки треба ще багато часу і праці. А поки ся праця не буде зроблена, поти й ми не можемо в чистим сумлінєм відповісти на таке важне питанє: що властиво ми завдячуємо Візантії в злім а що в добрім?

От тим то я рад би звернути увагу наших земляків, особливо-ж тих, що вийшовши з гімназії не забули ще по грецьки читати (як зачуваємо, таких забудьків у нас більшість) і тих, що займають ся словянською старовиною, на книги і виданя монахійського професора Крумбахера, котрих заголовки виписані више. Хоча про поодинокі моменти візантійської історії, про поодиноких візантійських писателів у європейській науці було чимало добрих праць; хоча много греко-візантійських текстів ще від часу ренесансу в Італії, Німеччині і Франції повидавано, то все таки систематичних студій над візантійщиною в єї цілости ніхто не робив. Проф. Крумбахер, виступивши в світ зі своєю „Історією візантійської літератури“ (в р. 1891), написаню для енциклопедичного виданя „Handbuch der klassischen Philologie“, що виходить під редакцією проф. Івана Міллера і при співуділі многих знаме-

нитих філологів, можна сказати — відкрив новий світ для філологічної науки. Сам він справедливо міг сказати про себе в передмові, що „не мав попередників“ і що „один із найзнаменитіших європейських філологів горячо остерігав єго, щоб не вглубляв ся в студії над „невимовними“ століттями і їх витворами, бо коли філологія зійде на такі манівці, то пропаде чиста любов до старовини і єї педагогічна сила“. Та проф. Крумбахер зовсім справедливо відповідає на такі заміти ось яким порівнянєм: „Коли б який природознавець сказав, що хоче займатися тільки львами, орлами, дубами і рожами, перлами і клейнотами, а не хоче глядіти на огидливі та погані речі, як павуки, репяхи та квас сірковий, то єго заглушили б голосним сміхом. А в філології таких перебірчивих панів найбільше, що вважають негідним своєї чести віддавати свої коштовні сили на що небудь інше крім маєстатичного орла та запахущої рожі — і ми не привчили ся ще зустрічати таку перебірчивість сміхом“. Як бачимо, д. Крумбахеру приходилось іще мостити мости для наукового розуміння і трактованя справи, і коли б єго історія візантійської літератури мала тільки ту одну мету і осягнула єї в тій мірі, як се справді стало ся, то заслуга єго була б уже дуже великою. Тимчасом книжка проф. Крумбахера й сама по собі має дуже велику наукову вартість. Се перший систематичний і критично оброблений звід усього того, що досі було зроблене для вивчення і зрозуміння візантійської історії, літератури, штуки і науки, т. є. для вивчення житя і розвою грецького духа в часі від 527 р. (т. є. від початку царюваня Юстиніана) до 1453 р. т. є. до здобутя Царгороду Турками. В тій звиш 900 літній історії нагромаджене таке багатство матеріалу, та заразом так багато ще є темного, необробленого і не підготованого, що приходить ся виразити всяке признанє для знаня і витривалости проф. К-ра, котрий зміг усе те осилити і вбгати в органічну цілість. Правда, не в одній річі він мусів полишити більші або менші прогалини. І так він лишив на боці літературу строго теологічну, т. зв. патрістичну, а з браку підготовляючих праць не міг посвятити детального розбору й обширній літературі Житій святих (так званій гагіографії). Та про те багатство інформацій, які дає книжка проф. К-ра — величезне. Крім обширного і дуже інтересного вступу, в котрім подано загальний погляд на історію візантійської літератури, єї характер і єї звязки з літературами інших народів, головню-ж словянських і західно-європейських, весь матеріал розложено на три групи: 1) література прозова (історики і літописці, географи, філософи, ретори, юристи і листописателі, археологи), 2) література поетична і 3) література на грецькій людській мові. Для фольклоріста важна особливо ся остатня глава, в котрій автор між іншим розбирає проби візантійського історичного та народного епосу, романтичні поеми на основі древніх тем, романтичні твори на основі середновічних, почасти західноєвропейських тем, звирячий епос, східні казки, лічебники і т. і. Загалом розібрано звиш 200 авторів або важніших безіменних творів і при кождім з них подано погляд на стан тексту, бібліографію видань і опрацьовань і загалом усе, що потрібне для дальших самостійних студій.

Книга проф. Крумбахера не тільки для широкої публіки, але й

для загалу спеціалістів-філологів була правдивим відкритем. Між іншими проф. Ягич горячо привитав єї як важну підмогу також для студій слов'янської старовини. Рух розбуджений появою сеї книги уможливив проф. Кр-у приступити до заснованя спеціального періодичного виданя, посвяченого студіям візантійщини. Таким способом в початку 1892 р. по-встав чвертьрічний вістник „Byzantinische Zeitschrift“ під редакцією проф. Крумбахера а при співуділі многих знаменитих спеціалістів з ріжних крайів Европи. Із слов'янських учених в числі головних співробітників сего вістника находимо професорів: Ягича з Відня, Кондакова і Веселовського з Петербурга, Успенського з Одесси. Надто находимо тут більше або менше важні причинки молодших слов'янських учених Кірпічнікова, Карнєєва, Сперанського, Решетара, Вольнера, Павловського і др. Вістник містить статі на языках німецьким, французьким, англійським і грецьким.

В передмові до першої книжки сего вістника начеркнув проф. Кр-р програму свого виданя і начеркнув єї, як і слід було ждати від автора історії візант. літератури, вельми широко. Розказавши про давнійші невдалі проби основаня періодичної публікації для студій над візантійщиною він мотивує конечність — признати тим студіям право самостійної дісципліни. „Православний схід, се немов який окремиї світ, якась своєрідна, напів освічена, напів дика купа держав і народів між освіченою Европою і варварською Азією. Ся ріжномастна сутолка народів, що колись була захистом Европи проти азіатського варварства і мабуть стане ся колись культурним мостом між Европою і Азією, аж до остатніх часів мало звертала на себе уваги. Се спиняло й наукове узгляднене тих народів, їх мов і літератур. Навіть слов'янська філологія, про котрої значіне нині ніхто вже не сумніває ся, багато терпіла через сю зневагу для європейського сходу. Міклошіч мусів віддати ціле своє житє, повне невтомимої праці, на те, щоб перед усім світом доказати право істнованя слов'янської філології, а єго наслідник Ягич тільки з несказаним трудом здужав оснувати і доси піддержати центральний орган для сих студій „Archiv für slavische Philologie“. Тепер приходить черга на старшу і оригінальнійшу частину східноєвропейських середніх віків, на світ візантійський з єго предтечами і паростями. І се не простий привид, не мертве слово, а величезна, многосторонна, богата на всякі події історія лежить перед нами в візантійським віці. Язиковий, літературний і артистичний, релігійний, суспільний і політичний розвій народів обхоплених широкою течією візантійського моря від кінця древніх віків аж до початку новочасних, ось поле для дослідів, вповні спосібне заповнити живучу і багату здобутками галузь науки.“ Далі виказує проф. К-р детально відносини візантиністики до тих галузів науки, котрі з нею стикають ся, з одного боку достарчають їй основ і принципів, а з другого можуть і з неї черпати собі доповненє і виясненє в многих подробицях. В першій ряді в безпосереднім звязку зі студіями візантійськими є т. зв. клясична філологія; особливо історія старогрецької мови не в одному вже скористала і ще скористає із близшого пізнаня тзв. вульгарної, людової греччини візантійської. Але й романська філологія чимало тут може скористати. В се-

редньовіковій західній літературі легенд і оповідань займають Візантійці дуже видне місце як автори, посередники і передавці літературних сюжетів і мотивів. Дослід міжнародних взаємин, се один з найважливіших відділів середньовікової історії літератури, а не знаючи візантійської літератури дуже часто не має ся в руках звязку між Сходом і Заходом. Вирочім вульгарна греччина важна і для історії романських язиків, не кажучи вже про єї велику вагу для мови румунської.

„Ще більше ніж романська мусить словянська філологія слідити за кожним кроком візантійських студій. Ані літератури ані штуки полудневих і руських Словян, ані їх політичної та церковної історії не можна зрозуміти без докладного пізнання їх духових батьків Візантійців. Та з другого боку треба замітити, що й на відвороті, пізнане словянських форм, словянської минувшини кидає багато світла на темні точки візантійської минувшини“ (Byz. Ztschr. I, стор. 5—6). В такий же ядерний спосіб викладає проф. Кр-р відносини візантиністики до пізнання народів Сходу: Вірмен, Жидів, Сірійців, Арабів, Єгиптян, Коптів, Персів і Індійців; далі величезну вагу тих студій для історії церковної, особливож для історії догм, церемоній літургічних, поезії церковної, грієграфії в єї звязку з середньовіковими повістями та поемами і т. д. Немає що й говорити про вагу тих студій для істориків, котрі в візантійській літературі находять величезне множество першорядних жерел: літописів, документів, написів, монет і т. і. Те саме треба сказати і про географію та етнографію особливо балканського півострова. Дуже важні поправки вносить візантиністика в дотеперішню історію штуки, про що зараз скажемо ще кілька слів. В кінці підносить пр. К-р також вагу візантиністики для правників, особливо для зрозуміння пізнішого права турецького і словянського.

Кожда книжка „Візант. Часоп.“ містить 1) самостійні праці довші і коротші, або старі недруковані тексти попереджені вступом і поясненнями, далі критичні розбори важніших праць на полі візантиністики, а в кінці багатий відділ бібліографії, в котрім ноує ся всі праці, журнальні статі, видання текстів і т. і., що відносять ся до обсягу часопису і про кожду з тих праць подає ся довшу або коротшу замітку, де розказує ся єї зміст а часто короткими словами оцінює єї вартість.

Із багатого змісту вийшовших доси 6 зошитів „Віз. Часоп.“ ми можемо піднести тільки деякі важніші праці загальнішого змісту, а зупинимось довше тільки на тих, що ближше доторкають ся тем словянських.

Розпочнемо від історії візантійської штуки, для котрої маємо тут ряд дуже інтересних статей першого нині спеціаліста на сьому полі, проф. И. Стшиговського з Грацу. В першій, програмовій статі, (В. Z. I. 61—73) п. з. „Die byzantinische Kunst“ автор виказує, як мало доси ми знаємо про розвій візантійської штуки, підносить заслуги таких працьовників як Байє і Кондаков і переходить ряд спеціальних питань з історії архітектури і малярства, в котрих найліпші історики штуки, як Шназе, Шпрінгер і др., не знаючи історії штуки візантійської, наговорили багато такого, що ніяк не видержить критики. Той сам автор дає в дальшій статі „Die byzantinische Plastik der Blüthezeit“ (В.

Z. I. 575—593) дуже інтересний причинок до пізнання звязку візантійської різьби з грецькою: теми в часті зовсім світські, в часті християнські (хрещене Ісуса, св. еванг. Марко), та спосіб трактованя фігур, фалди, вираз лица і т. і. зовсім грецькі. До сеї статі додані три таблиці рисунків. До історії архітектури і плястики IX в. відносить ся єго статья *Inedita der Architektur und Plastik aus der Zeit Basilios I* (В. Z. III, 1—16). Більші або менші причинки до історії візантійської штуки дають надто: Хр. Діль про візантійські мозаїки в Нікеї (I, 74 до 85, 525—526) з доповненем до сеї статі Стшиговського (I, 340—341), Папагеоргіос про давню ікону св. Димитрія в Солуні (I, 479—487), Г. Шлюмбергер про барельєф у Венеції, на котрім виображений візантійський імператор з X в. (II, 192—194), Ол. Павловський про декорації плафону Палатинської каплиці (II, 361—412), Шлюмбергер про візантійський многораменний свічник (II 441—443). Осібно треба тут згадати про гарну і дуже інтересну статью А. Рігля про коптійську штуку (II, 112—121).

Із праць історичних згадаємо тільки про такі, що обговорюють ширші теми, інтересні й по за кругом спеціалістів. Програмова є тут статья атенського проф. Спіра Лямброса „*Byzantinische Desiderata*“ (I, 185—201), де він указує на цілий ряд важних питань по історії Візантії, котрі належало б обробити, вчислює цілий ряд історичних жерел, літописів та документів, доси друкованих і недрукованих, котрі б належало видати і визискати. Із історичних монографій, помічених доси, найширше заложені праці Й. Дрезеке „*Nikolaos von Methone* (I, 438 до 478), з інтересними причинками до історії богумільства, — *Johannes Mauropus*“ (II, 461—493) і особливо „*Vom Dionysioskloster auf dem Athos*“ (II, 79—95) — вельми важний причинок до історії оригінальної монашеської республіки на Афоні, що відіграла важну роль в історії нашого духового розвою. Назву ще тут історичні причинки: К. Неймана про документальні жерела до історії взаємин між Візантією і Венецією особливо в часі Комненів (I, 366—378), Й. Перлеса про взаємини між Жидами і Візантійцями (II, 569—584), Ед. Лейча про перехід Венеції з фактичної до номінальної залежності від Візантії (III, 64 до 115) і Цахаріє фон Лінгенталя, першорядного знавця візантійських правних відносин, причинки до історії візантійських документів (II, 177 до 186) На увагу заслугують праці Г. Гельцера, спеціаліста в справі написів і монет візантійських і історії церкви візантійської, а також вельми інструктивна статья Дюшена „*L' Illyricum ecclesiastique*“ (I, 531—550). Із словянських учених дали історичні причинки проф. Й. Йіречек, Т. Успенський і Кірічніков, та на жаль, доси не було в В. Z. статі, котра б на ширшій основі розібрала відносини між Візантією і Слов'янами.

Із статей, що відносять ся до історії літератури і фольклорістики (обі сі галузі тут тяжше розділити, чим де небудь інде) згадаємо тільки загально про групу праць і заміток Гацідакіса, Бюттнера-Вобста, Лямброса, Людвіха, Куртца, К. Ф. Мюллера, Брауна, що відносять ся до критики тексту поодиноких візантійських писателів, а зупинимось тільки на таких працях, що мають загальніший літературно історичний інтерес. В першій раді згадаємо тут інтересну статью проф. Ягіча „*Der*

weise Akurgios“ (I, 107—126). Як звісно, повість о премудрім Акірі і царю Сінагріні належить до вельми популярних староруських повістей. Список єї находив ся також в рукописній збірці, що зберегла нам текст Слова о полку Ігоря. Вже Карамзін, подаючи виписки з тої збірки в примітках до своєї історії, в тім числі й виписки з повісти про Акіра, вірно замітив, що вона походить зі Сходу, де війшла з часом у знамениту збірку казок, звісну п. з. Тисяча і одна ніч. Не так легко було означити дорогу, якою ся повість зайшла на Русь. В своїй книзі „Очеркь літературної історії старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ (1858 р., стор. 63) А. Н. Пипін уважав як певну річ, що повість ся занесена на Русь від полудневих Словян, та доказу на се не міг дати, бо знав тільки руські, і то досить пізні єї рукописі. Югословянських рукописів, котрі б можна було вважати оригіналами руських, не було. Тільки в 10 літ пізнійше відкрив і опублікував проф. Ягіч дві сербо-хорватські рукописі сеї повісти з XV і XVI віку, але й вони, хоч видимо виплили з жерела писаного мовою церковно-словянською, все таки так значно ріжнили ся від староруських версій, що приходило ся шукати дальших посередніх огнив. Аж в р. 1880 віднайшов проф. Барсов у Москві новий церковно-словянський текст сербської редакції (опублікований того ж року в „Чтеніяхъ“ т. III) в рукописі XVI в., в котрій справді можна бачити югословянське жерело руських оповідань. Ся югословянська редакція мусіла повстати в XIV або в початку XV в. і очевидно принесена була до Сербів з Візантії. А що візантійський текст сеї повісти доси незвісний, то проф. Ягіч подає докладний німецький переклад церковно-словянського тексту як причинок до історії візантійської літератури.

До сеї вельми інтересної статі проф. Ягіча додав мюнхенський орієнталіст проф. Е. Кун бібліографічні замітки про розширене повісті о Акірі (Гейкарі) на Сході, про єї походжене і т. д. Проф. Кун е за тим, що повість ся повстала в Сирії а жерелами єї вважає біблійну книгу Товіта і сирійські акти перських мучеників.

Інтересні також для славістів є причинки до літературної історії т. зв. Діктіса Кретенського, одного з авторів оповідання про війну Троянську, котре в середніх віках було вельми популярне в Європі, в часі, коли Гомер звісний був тільки з наслуху, а з часом зайшло і до нас. Оповідане Діктіса Кретенського дійшло до нас не в оригіналі, а в латинській переробці якогось Л. Септімія, котра пізнійше перекладена була також і на грецьку мову. Деякі вчені в остатніх часах почали доказувати, що властиво ніякого грецького Діктіса не було, що мнимий переводчик Септімії сам був автором тої книги. Проти сему твердженю виступає Едвін Патціг (I, 131—152), доказуючи виписками з візантійських істориків (Кедрена і др.), що вони далеко перед перекладом книги Септімія на мову грецьку знали грецьку книгу Діктіса і робили з неї значні виписки. До сего додає і А. Сонні з Кііва виписку з Арети (X. в.), котра доказує, що Діктіс уже тоді був у Візантії загально звісний (I, 590).

Дуже інтересний причинок для образу візантійського шкільництва дав М. Трей (M. Treu, Ein byzantinisches Schulgespräch, II, 96 до

105), друкуючи текст діалога шкільного, подібного до тих, які і у нас аж до XVIII віку були в моді, і розбираючи его детально. Е. Буві, автор цінної праці про початки грецької християнської гімнології, віднайшов і випечатав анакреонтичні (що до форми) вірші в житю св. Івана Дамаскина, написанім патріархом Іваном Єрусалимським (II, 110 до 111). А. Кірпічніков приводить зразки рифмованої прози в візантійських текстах в V в. (I, 527—530), а К. Прехтер вказує старогрецькі жерела в творах звісного мораліста Теофілакта болгарського (I, 399 до 414). Романтичному оповіданю про Флорія і Плаціафлору, одному з тих, що зайшли до Візантії з західної Європи, посвятили невеличкі замітки Г. Кестлін (I, 392—398) — головню критика тексту, і Джон Шмідт (II, 212—220), котрий займає ся жерелами сеї поеми і вказує безпосередний єї взірць в одній староіталіянській поемі. А. Карнеєв, автор гарної праці про „Фізіолог“ (по російськи) подав тут грецький текст Фізіолога з рукопису московської синодальної бібліотеки (III, 26—63), попередивши его інтересним вступом про різні редакції сего, в різних віках вельми популярного і у нас також звісного діла і про їх рукописі. Пападопулос-Керамеус подає коротеньку звістку про жите найзнатнішого візантійського поета, автора духовних гімнів Романа (II, 599—601), Сп. Лямброс публікує з одного старого рукопису коротеньку пісню народну з візантійських часів (III, 165—166). Дуже інтересну студію посвятив А. Гейзенберг т. зв. родійським пісням любовним (II, 549—562), т. є збірці народніх пісень візантійських, віднайденій в однім давнім рукописі, де вони уложені були по части поазбучно, відтак видані були из. Азбука любовна. Позаяк в тексті деяких пісень згадувало ся про остров Родос про шпиталь що находив ся на тім острові і про франкських лицарів, то деякі учені догадувались, що всі ті пісні мають темою любов якогось родійського лицаря (темплярія) до грецької дівчини. Д. Гейзенберг вказує, що така догадка не має ніякої підстави, що азбучне впорядкованє тих пісень — самовільне й розбиває їх натуральний звязок, і вказує 8 ціклів пісень, з котрих кождий творить для себе органічну цілість. В примітці до сеї статі проф. Крумбахер звертає увагу на те, що многі пісні поміщені в тій візантійській збірці ще й досі живуть в устах народа.

Ми далеко перейшли б по за рямки сего реферату, коли б хотіли вичерпати весь зміст вийшовших доси зошитів Віз. Часоп. Тому згадаємо ще коротко про відділи критики і бібліографії. Відділів тих не можемо поминути, б) добір їх і впорядкованє може ще більше характеризують редакцію, ніж добір самостійних статей, котрі походять від спеціалістів, пишуть ся по їх власній уподобі, значить, в журналі появляють ся все більш або менше випадковими. Натомісць відділ критики і рецензій може редакція вести систематично. З того власне погляду треба віддати редакції Візант. Часоп. повну похвалу. Многі критичні розбори, поміщені в єї вістнику, мають вартість самостоячих статей, нпр. М. С. розбір книг: Ельтера „Sexti Pythagorici sententiae“, Ягіча „Rozum i filozofia iz srpskich književnih starina“ і ерощ „Die Menander-Sentenzen in der altkirchenslavischen Uibersetzung“ (I, 157 до 162) — розбір, що сам становить гарний причинок до пізнаня лі-

тературної історії так популярних колись у нас збірників сентенцій, звісних під назвами „Пчела“, „Златая цѣпь“ і т. і. Не менше інтересна й оцінка Стшиговського на книгу Брокгауза „Die Kunst in den Athosklöstern“ (I, 347—351). В загалі в цьому відділі бачимо дуже живу участь словянських учених, старших і молодших, а словянські праці, котрі посередно чи безпосередно відносять ся до візантійської історії, мови, літератури, права і т. і., нотують ся і розбирають ся дуже пильно. В тім пункті „Візантійська Часопись“ може привстидати всяке словянське наукове видавництво.

Іван Франко.

VI. Розбір думи про бурю на Чорнім морі.

I. Невтомимий проф. Сумцов, котрому при деяких хибах его наукового методу все таки треба признати велику заслугу як одному з не-многих тепер російських учених, що систематично обробляють южноруську літературу і фольклорістику, що южноруські матеріали ставлять усе вихідною точкою і головною основою своїх праць, — помістив у январській книжці „Кіевской Старини“ 1894 р. нову і дуже інтересну свою статтю — розбір думи про Олексія Поповича, звісної більше під назвою думи про бурю на Чорнім морі. Загалом треба замітити, що студії над южноруськими козацькими думами від часу першого їх критичного і наукового апарату обставленого виданя Антоновича і Драгоманова майже зовсім не пішли наперед. Що більше, навіть того багатого апарату історичного і порівнявчо-літературного, що згромаджений у згаданому виданю, пізнійші робітники далеко не визискали — досить буде згадати замічений нами висше (стор. 284) випадок з Потебнею і его далеко невістарчаючим опрацьованєм пісень про дівчину-воячку. Тільки деякі думи дочекали ся спеціальних монографій, як ось книжка Андрієвського „Дума о побѣгѣ трехъ братьевъ изъ Азова, Одесса 1884“, статя В. Науменка о думі про Самійла Кішку (Кіевская Старина 1883), та статя В. Романчука про ту саму думу; (Дѣло 1884 кн. 6, 212—232). Тільки посередно, працюючи над великоруськими „билінами“, доторкали ся дум козацьких А. Н. Веселовський та Н. Дашкевич, а також Потебня в своїй книзі про колядки. В кінці думам посвячені також дві спеціальні праці: Костомарова „Исторія козачества въ памятникахъ южнор. нар. пѣсеннаго творчества“ (Русская Мысль 1880 і 1883, статя звісна міні тільки зі згадки Ніпіна в его Історії русскої етнографії т. III. стор. 184) і Житецького згадана вже у нас многоцінна книжка „Мысли о южнорусскихъ думахъ.“ Та обі ці праці далеко ще не вичерпали всего того, що можна і треба сказати про наш козацький епос, такий оригінальний з погляду на форму, зміст, кольорит і проникаюче его глибоке та щире чуте. Костомаров звернув головну увагу на символіку, а надто уживав козацьких дум переважно як історичного матеріалу, для характеристики бурливої козацької доби в южноруській історії, а д. Житецький дав нам широку картину літературних традицій, поетичного смаку, уподобань і способу життя тих верстов, серед котрих